

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΝ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ

Χωρία τινὰ τῆς Μικρᾶς Χρονογραφίας τοῦ Φραντζῆ, μεταβιβασθέντα εἰς τὴν Μεγάλην, φαίνονται ἐν ταύτῃ ὡς ὀρθότερον ἔχοντα, εἰς τρόπον μάλιστα ὥστε νὰ ἄγεται τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ ἀντίθετον ἐγένετο, ὅτι δηλαδὴ ἡ Μικρὰ Χρονογραφία ἀπέρρευεν ἐκ τῆς Μεγάλης. Βαθυτέρα ὅμως ἐξέτασις τοῦ κειμένου δεικνύει πασιφανῶς ὅτι ὁ διασκευαστὴς τῆς Μεγάλης Χρονογραφίας, παραλαβὼν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος χωρία ἐκ τῆς Μικρᾶς κάπως σκοτεινὸν νόημα ἔχοντα ἐν ταύτῃ, τὰ διώρθωσε κατὰ τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν, παραποιήσας αὐτὰ καὶ διαστρεβλώσας τὸ νόημα αὐτῶν.

Ἐν τῶν σπουδαιότερων τούτων χωρίων εἶναι τὸ ἐπόμενον, τὸ ὁποῖον ἐν μὲν τῇ Μεγάλῃ Χρονογραφίᾳ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐκατόρθωσαν οὖν οὐδὲν ἄλλο οἱ φρόνιμοι καὶ πρακτικοὶ καὶ γενναῖοι ἄρχοντες ἢ μόνον ὅτι ἔσχον κατ' αὐτῶν Θεὸν τὸν τοῦ παντός ποιητὴν καὶ ἀθέντην τῶν ἐπὶ γῆς ἰσχυρότερον, καὶ οὕτω τὸ σκάνδαλον ἐποίησαν ἀνὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀθθεντῶν αὐτῶν, οὐκ ἐνθυμηθέντες οἱ ἄθλιοι τοῦ ἀψευδοῦς λογίου ὅτι πᾶσα βασιλεία διαμερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται, οὔτε τοῦ παροιμώδους λόγου τοῦ πρὸς τοὺς δύο οὐδ' Ἡρακλῆς, ἀλλ' ἐπανεστάτησαν καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς». (Φραντζῆς, ἔκδ Βόννης, σ. 389,23 - 390,7).

Ἐν δὲ τῇ Μικρᾷ Χρονογραφίᾳ τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Ἐκατόρθωσαν δὲ οὐδὲν ἄλλο οἱ φρόνιμοι καὶ πρακτικοὶ καὶ γενναῖοι ἄρχοντες ἢ μόνον ὅτι ἐπῆραν κατ' αὐτῶν Θεὸν τὸν τοῦ παντός ποιητὴν καὶ ἀθέντην τῶν ἐπὶ γῆς ἰσχυρότερον καὶ ἀδελφὸν καὶ ἀθέντην ἐντὸς τοῦ τόπου. Οὐκ ἐνθυμηθέντες οἱ ἄθλιοι οὔτε τοῦ ἀψευδοῦς τὸ λόγιον, ὅτι πᾶσα οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται, οὔτε τὸν παροιμώδη λόγον τὸν πρὸς τοὺς δύο οὐδ' Ἡρακλῆς ἀλλ' ἐπανεστάτησαν καὶ πρὸς τρεῖς καὶ τοιούτους». (Migne, P. G., 1066 D - 1067 A).

Ὡς βλέπει πᾶς τις, τὸ χωρίον ἐν τῇ Μεγ. Χρ. εἶναι μᾶλλον εὐληπτον καὶ δύναται νὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς ὀρθῶς ἔχον τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ τὸ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου εἰλημμένον «λόγιον» διευτυπώθη κάπως ἀκριβέστερον. («Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται». Ματθ., ιβ', 25).

Ἐν τούτοις ἡ τελευταία φράσις τοῦ χωρίου «ἀλλ' ἐπανεστάτησαν καὶ πρὸς

τοὺς τρεῖς» δίδει ἡμῖν τὸ ἐνδοσίμον νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἐν τῇ Μεγ. Χρ. χωρίον ὡς παραλεπονημένον. Πρὸς ποίους τρεῖς; ὁ διασκευαστὴς τῆς Μεγ. Χρον. δὲν ἀναφέρει αὐτούς. Οὗτοι ὅμως σαφῶς ἀπαριθμοῦνται καὶ μνημονεύονται ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Μικρᾶς Χρον., τὸ ὅποιον διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις πλήρως καὶ ἀκριβέστερον πρέπει νὰ ἀνατρέξῃ καὶ εἰς τὰ προηγούμενα, (ἔκδ. Βόννης, σ. 387 ἔπ.), ἐν οἷς βλέπομεν ὅτι μετὰ τὰς συμβάσεις καὶ συμφωνίας τὰς γενομένας μεταξὺ τοῦ δεσπότη Θωμᾶ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ τοῦ δεσπότη Δημητρίου ἀφ' ἑτέρου, ἄρχοντες τινες ἰδιοτελεῖς «ἔπεισαν τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν, ἵνα μάχην ἐγείρῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἐπανάστασιν ποιήσῃ καὶ φάγῃ τοὺς ὄρκους ὡς λάχανα, οὓς πρὸ ὀλίγου μετ' αὐτῶν ἐποίησε» (ἔκδ. Βόννης, σ. 389,7-10). Ἀνατρέχοντες νῦν εἰς τὸ χωρίον, ὡς ἔχει ἐν τῇ Μικρᾷ Χρονογραφίᾳ, δυνάμεθα νὰ διευκρινήσωμεν σαφέστατα τὴν κατάστασιν. Λόγῳ τῆς γενομένης ἐπιπορίας ὁ δεσπότης Θωμᾶς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ οὐδὲν ἕτερον κατώρθωσαν ἢ μόνον ὅτι ἐπῆραν (ἔσχον ἐν τῇ Μεγ. Χρ., ὅπως πάντοτε) κατ' αὐτῶν πρῶτον θεὸν τὸν τοῦ παντός ποιητὴν, δεύτερον τὸν ἰσχυρότερον τῶν ἐπὶ γῆς αὐθέντην, ἦτοι τὸν ἀμηρᾶν, καὶ τρίτον τὸν ἀδελφὸν καὶ αὐθέντην τῶν καταληφθέντων τόπων, ἦτοι τὸν δεσπότην Δημήτριον. Οὗτοι λοιπὸν εἶναι οἱ τρεῖς πρὸς οὓς ἐπανέστησαν.

Ἐνταῦθα βλέπομεν σαφῶς ὅτι ὁ διασκευαστὴς τῆς Μεγ. Χρον. ὑπέλαβε τὴν φράσιν «καὶ αὐθέντην τῶν ἐπὶ γῆς ἰσχυρότερον» ὡς κατ' ἐπεξήγησιν διορισμὸν τῆς λέξεως Θεός, ἐνῶ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀμηρᾶν, τουτέστι Μωάμεθ τὸν πορθητὴν. Τὴν δὲ φράσιν, δι' ἧς ὑποδηλοῦται ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος, «καὶ ἀδελφὸν καὶ αὐθέντην ἐντὸς τοῦ τόπου», μηδὲν δυνήθεις νὰ ἐννοήσῃ ὁ διασκευαστὴς, παρέλειπεν ἐντελῶς καὶ τὴν ἀντικατέστησε διὰ τῆς «καὶ οὕτως τὸ σκάνδαλον ἐποίησαν ἀνά τῶν ἀδελφῶν καὶ αὐθεντῶν αὐτῶν», καὶ ἐν τούτῳ δεικνύων ὅτι ἀντιγράφων καὶ διασκευάζων οὐδόλως ἐπέστησε τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ νόημα τοῦ κειμένου.

Δέον προσέτι νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ διασκευαστὴς διορθοῖ αὐθαίρετως τὴν φράσιν «τοῦ ἀψευδοῦς τὸ λόγιον» μεταβάλλων ταύτην εἰς «τοῦ ἀψευδοῦς λογίου». Καὶ δύναται μὲν τις νὰ νομίσῃ ἐκ πρώτης ἀπόψεως ἕξετάζων τὸ πρᾶγμα, ὅτι ἡ φράσις ἔχει ὀρθότερον ἐν τῇ Μεγ. Χρον. «οὐκ ἐνθυμηθέντες οἱ ἄθλιοι τοῦ ἀψευδοῦς λογίου», ἀλλὰ πρέπει τις νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι διὰ τῆς λέξεως ἀψευδῆς ὑποδηλοῦται ὁ Χριστὸς «οὔτε τοῦ ἀψευδοῦς τὸ λόγιον» τουτέστι οὔτε τοῦ Χριστοῦ τὸ λόγιον· ἀκολουθεῖ δὲ πρᾶγματι ἡ εὐαγγελικὴ ρῆσις ἢ εἰλημμένη ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου. Ἀψευδῆς καλεῖται ἄλλως τε ὁ Θεὸς καὶ ἐν τῇ πρὸς Τίτον ἐπιστολῇ τοῦ ἀποστόλου Παύλου (α' 2) ὡς καὶ ἐν τῷ ἑωθινῷ «ὁ ἀψευδῆς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῖν ἐπηγγείλατο».

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς εὐαγγελικῆς ρήσεως, ἥτις, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, παρουσιάζεται ἡλλοιωμένη ἐν τῇ Μικρᾷ Χρονογραφίᾳ, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Φραντζῆς ἔγραψε ταύτην ἀπὸ μνήμης καὶ ἀντὶ τῆς λέξεως βασιλεία

μετεχειρίσθη τὴν λέξιν οἰκία, ἣτις ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀμέσως ἑπακολουθούσῃ φράσει τῆς αὐτῆς εὐαγγελικῆς ρήσεως. Ἴσως ὅμως καὶ νὰ τὸ ἔπραξε σκοπίμως ὁ Φραντζῆς ἐν νῶ ἔχων ὅτι, καθ' ὃν χρόνον διαδραματίζονται τὰ ὡς ἄνω γεγονότα, βασιλεία ἑλληνικὴ δὲν ὑπάρχει πλέον, καταρρεύσασα πρὸ πέντε ἑτῶν, καὶ ὅτι κατὰ τὴν κρίσιμον, τὴν κρίσιμωτάτην ἐκείνην στιγμὴν, τὰ μέλη τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων ἀντὶ νὰ ἀλληλοκαταστρέφονται ἔπρεπε νὰ ᾧσιν εἴπέρ ποτε συνηνωμένα καὶ συνησπισμένα· ἐπὶ τοῦ σημείου δὲ τούτου ὁ πιστὸς αὐλικὸς συχνάκις ἐπανέρχεται ἐποδυρόμενος.

ΙΩΑΝΝΗΣ Β. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ